Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2012, sp. zn. Cpjn 200/2012, ECLI:CZ:NS:2012:CPJN.200.2012.1

Číslo: 128/2012

Právní věta:

K projednání a rozhodnutí sporů o peněžité plnění převyšující 100 000 Kč mezi samosprávnou územní jednotkou a podnikatelem při jeho podnikatelské činnosti z dalších obchodních závazkových vztahů, jichž se samosprávná územní jednotka neúčastnila jako podnikatel při své podnikatelské činnosti, je věcně příslušný okresní soud.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 14.11.2012

Spisová značka: Cpjn 200/2012

Číslo rozhodnutí: 128

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Obec, Příslušnost soudu věcná, Řízení před soudem, Územní samosprávné celky, Závazkové vztahy obchodní

Předpisy: § 2 odst. 1 obch. zák.
§ 261 odst. 1 a 3 obch. zák.
§ 262 odst. 1 obch. zák.
§ 9 o. s. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Cpjn 200/2012

S t a n o v i s k o

občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 11. 2012 k věcné příslušnosti soudů ve sporech mezi samosprávnou územní jednotkou a podnikatelem

Nejvyšší soud, který je povolán sledovat a vyhodnocovat pravomocná rozhodnutí soudů [§ 14 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů], zjistil, že soudy nepostupují jednotně při posuzování věcné příslušnosti soudů k projednávání a rozhodování sporů mezi samosprávnou územní jednotkou a podnikatelem. Po vyhodnocení předložených pravomocných

rozhodnutí a na jejich základě zaujalo občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu na návrh předsedy občanskoprávního a obchodního kolegia v zájmu zajištění jednotného rozhodování soudů v těchto věcech následující

stanovisko:

K projednání a rozhodnutí sporů o peněžité plnění převyšující 100 000 Kč mezi samosprávnou územní jednotkou a podnikatelem při jeho podnikatelské činnosti z dalších obchodních závazkových vztahů, jichž se samosprávná územní jednotka neúčastnila jako podnikatel při své podnikatelské činnosti, je věcně příslušný okresní soud.

Soudní praxe není jednotná v otázce, zda k projednání a rozhodování sporů mezi samosprávnou územní jednotkou a podnikatelem jsou v prvním stupni příslušné okresní soudy či krajské soudy. Tuto otázku posuzují rozdílně nejen vrchní soudy, které jsou na základě ustanovení § 104a odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), povolány rozhodovat spory o věcnou příslušnost, nýbrž též různé senáty téhož vrchního soudu.

K závěru, že věcně příslušné jsou okresní soudy, založeném na úvaze, že obec není podnikatelem, dospěl Vrchní soud v Praze např. v usneseních ze dne 12. 5. 2011, sp. zn. Ncp 2770/2010, ze dne 12. 5. 2011, sp. zn. Ncp 2875/2010, a ze dne 16. 2. 2012, sp. zn. Ncp 2292/2011, jakož i Vrchní soud v Olomouci v usneseních ze dne 2. 2. 2012, sp. zn. Ncp 125/2012, a ze dne 16. 2. 2012, sp. zn. Ncp 164/2012. K závěru o věcné příslušnosti krajských soudů dospěl Vrchní soud v Olomouci v usnesení ze dne 15. 9. 2011, sp. zn. Ncp 1032/2011, v němž dovodil, že bylo-li předmětem závazkového vztahu zabezpečování veřejných potřeb, byla obec v souladu s ustanovením § 261 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále též jen „obch. zák.“), v postavení podnikatele.

Podle ustanovení § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř. krajské soudy dále rozhodují v obchodních věcech jako soudy prvního stupně ve sporech mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti z dalších obchodních závazkových vztahů, včetně sporů o náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení, s výjimkou sporů 1. ze smluv o úvěru, o běžném účtu a o vkladovém účtu a z jejich zajištění; ustanovení písmena p) tím není dotčeno, 2. o náhradu škody a o vydání bezdůvodného obohacení vzniklého v souvislosti se smlouvami uvedenými pod bodem 1 a jejich zajištění, 3. o určení vlastnictví k nemovitostem a o neplatnost smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitostem, 4. o práva k cizím věcem, 5. týkajících se nájmu nemovitostí, bytů a nebytových prostor, 6. o peněžité plnění, jestliže částka požadovaná žalobcem nepřevyšuje 100 000 Kč; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží.

Podle ustanovení § 261 obch. zák. tato část zákona (tj. Část třetí, Obchodní závazkové vztahy) upravuje závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti (odstavec 1). Touto částí zákona se řídí rovněž závazkové vztahy mezi státem nebo samosprávnou územní jednotkou a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jestliže se týkají zabezpečování veřejných potřeb (odstavec 2).

Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi dovodil, že při vymezení pojmu „obchodní věc“ pro potřeby občanského soudního řízení je nutno vycházet nejen z ustanovení § 261 odst. 1 a 3 a § 262 odst. 1 obch. zák., ale i z ustanovení § 9 odst. 3 o. s. ř., a obchodní věcí je proto třeba mimo jiné rozumět i takovou věc, která vyplývá z právních vztahů mezi podnikateli, přičemž je nerozhodné, zda tento vztah se řídí příslušnými ustanoveními občanského nebo obchodního zákoníku, pokud se tento vztah týká jejich podnikatelské činnosti (srov. např. usnesení ze dne 25. l. 2000, sp. zn. 33 Cdo 504/99, uveřejněné v časopise Obchodní právo číslo 4, ročník 2000, s. 28, usnesení ze dne 23. 11. 2004, sp. zn. 32 Odo 165/2004, uveřejněné v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, C. H. Beck, pod číslem C 3140, usnesení ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 32 Odo 471/2005, uveřejněné

tamtéž pod číslem C 3878, a usnesení ze dne 8. 4. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3345/2006, jež je, stejně jako ostatní dále citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu, veřejnosti k dispozici na jeho webových stránkách].

Pro věcnou příslušnost krajských soudů podle ustanovení § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř. tak není určující, kterým právním předpisem hmotného práva se řídí závazkový vztah, z něhož pochází uplatněný nárok, nýbrž toliko zda oba (resp. všichni) jeho účastníci jsou podnikateli a závazkový vztah se týká jejich podnikatelské činnosti.

Krajské soudy jsou tedy věcně příslušné k projednání a rozhodování sporů o peněžité plnění převyšující 100 000 Kč z tzv. dalších obchodních závazkových vztahů [tj. jiných než uvedených v § 9 odst. 3 písm. a) až písm. q)] mezi samosprávnou územní jednotkou a podnikatelem při jeho podnikatelské činnosti pouze za předpokladu, že se takových vztahů též samosprávná územní jednotka účastnila jako podnikatel při své podnikatelské činnosti.

Pojmy „podnikatel“ a „podnikatelská činnost“ nejsou v procesních předpisech vymezeny, při výkladu ustanovení § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř. proto je třeba vycházet z jejich definice obsažené v hmotném právu. Podnikáním (jehož je „podnikatelská činnost“ synonymem, neboť podnikání je činností) se podle ustanovení § 2 odst. 1 obch. zák. rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Podnikatelem je podle ustanovení § 2 odst. 1 obch. zák. a) osoba zapsaná v obchodním rejstříku, b) osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění, c) osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů, a d) osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do evidence podle zvláštního předpisu.

Skutečnost, že závazkové vztahy mezi samosprávnou územní jednotkou a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jestliže se týkající zabezpečování veřejných potřeb, předpisy hmotného práva (§ 261 odst. 2, věta první, obch. zák.) zařazují mezi obchodní závazkové vztahy a podřizují je režimu obchodního zákoníku, ze samosprávné územní jednotky podnikatele nečiní. V závazkových vztazích, na něž míří ustanovení § 261 odst. 2, věta první, obch. zák., samosprávná územní jednotka jako podnikatel při jeho podnikatelské činnosti nevystupuje; zabezpečování veřejných potřeb není z povahy věci podnikáním, neboť jeho účelem není dosažení zisku. V souladu s tím je samosprávná územní jednotka při zabezpečování veřejných potřeb prostřednictvím závazkového vztahu s podnikatelem při jeho podnikatelské činnosti podrobena témuž režimu jako stát, za který se k tomuto účelu považují i státní organizace, jež nejsou podnikateli, při uzavírání smluv, jejichž obsahem je uspokojování veřejných potřeb (§ 261 odst. 2, věta druhá, obch. zák.). Vztahy těchto subjektů (jako nepodnikatelů) jsou pak společně upraveny vedle závazkových vztahů mezi podnikateli týkajících se jejich podnikatelské činnosti (§ 261 odst. 1 obch. zák.) jako další (odlišná) skupina obchodních závazkových vztahů.

Závazkový vztah s podnikatelem, jehož by se též samosprávná územní jednotka účastnila jako podnikatel při své podnikatelské činnosti, by se z hlediska hmotného práva řídil ustanovením § 261 odst. 1 obch. zák. a v rovině procesního práva by se jednalo o situaci předjímanou ustanovením § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř.; ve sporech z takového vztahu o peněžité plnění převyšující 100 000 Kč by tudíž jako soudy prvního stupně rozhodovaly krajské soudy.

Tyto závěry jsou v souladu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu (srov. např. rozsudky ze dne 1. 9. 2011, sp. zn. 23 Cdo 830/2010, a ze dne 14. 7. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1720/2010). K obdobným závěrům pak Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi dospěl při posouzení věcné příslušnosti k rozhodování sporů ze závazkových vztahů, které byly podřízeny režimu obchodního zákoníku dohodou podle ustanovení § 262 odst. 1 obch. zák.; dovodil, že v těchto případech není dána věcná příslušnost krajských soudů, neboť nebude splněna podmínka, aby se jednalo o vztah mezi

podnikateli při jejich podnikatelské činnosti (srov. např. rozsudky ze dne 26. 6. 2007, sp. zn. 32 Odo 622/2006, ze dne 25. 6. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2326/2007, a ze dne 30. 6. 2009, sp. zn. 23 Cdo 1752/2007).

Názor, že spory o peněžité plnění převyšující 100 000 Kč z obchodních závazkových vztahů upravených ustanovením § 261 odst. 2 obch. zák. přísluší rozhodovat v prvním stupni krajským soudům, jeho zastánci zakládají na úvaze, že pojem „podnikatel“ užitý v ustanovení § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř. nelze vykládat striktně formálně podle toho, jak je jazykově vyjádřen v hmotném právu pro jeho potřeby, neboť pro to nelze shledat důvody z hlediska procesního a je to naopak v rozporu s účelem právní úpravy zajistit důsledné prosazení hmotně právních nároků postupem zajišťujícím správnost a jednotnost a tím též předvídatelnost a rychlost rozhodování. Prosazují výklad pojmu „podnikatel“ z procesního hlediska jako subjektu, jenž je účastníkem obchodního závazkového vztahu, ve kterém jedná podnikatelským způsobem. Tuto argumentaci Nejvyšší soud nehledává přesvědčivou. Jedním z atributů právního státu je jednota právního řádu, jež je v rovině právního jazyka kromě jiného spjata s konstantností významů přisuzovaných jazykovým výrazům, tj. s vyloučením polysémie a homonymie. Výjimkou je pouze rozlišování samotným zákonodárcem, a to explicitně formou legální definice nebo implicitně, tj. když je odlišnost významů přisuzovaných jednomu výrazu zřejmá z kontextu (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 7. 1996, sp. zn. III. ÚS 124/96, uveřejněné pod číslem 14/1996 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu). Jestliže proto občanský soudní řád operuje s pojmem, jenž je definován v hmotném právu, aniž jej, třebas i implicite, vymezil pro své potřeby odlišně, nelze než při výkladu občanského soudního řádu vycházet z vymezení tohoto pojmu v normě hmotného práva. Toto vymezení je v případě pojmu „podnikatel“ z hlediska jeho jazykového vyjádření zcela jednoznačné a zřejmý rozpor dikce ustanovení § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř. s jeho smyslem a účelem, popřípadě se smyslem a účelem tohoto zákona, tu dovodit nelze; zjevně nebylo účelem občanského soudního řádu svěřit krajským soudům jako soudům prvního stupně veškeré tzv. další obchodní závazkové vztahy. Jestliže zákon z těchto sporů ponechal ve věcné příslušnosti okresních soudů (již pojímá jako obecnou, srov. § 9 odst. 1) ty, jejichž předmětem je nárok na peněžité plnění nepřevyšující 100 000 Kč, pak nepostrádá smysl, jestliže témuž procesnímu režimu podrobil také ty spory z tzv. dalších obchodních závazkových vztahů, jejichž účastníkem je nepodnikatel. Výklad a ratione legis, jehož se uvedený názor dovolává, lze před výkladem jazykovým upřednostnit pouze za podmínky nejasnosti a nesrozumitelnosti doslovného znění, umožňující např. více interpretací, jakož i rozporu doslovného znění vykládaného ustanovení s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoliv pochybnost (srov. stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS – st. 1/96, uveřejněné pod číslem 1/1997 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu). Závěrem je třeba zdůraznit, že výklad ustanovení § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř. reflektující jeho jazykové vyjádření Ústavní soud shledává ve své rozhodovací praxi ústavně konformním (srov. např. usnesení ze dne 19. 10. 2004, sp. zn. I. ÚS 193/04, a ze dne 24. 7. 2008, sp. zn. III. ÚS 765/08).